

Ж. БАЛАСАГЫН АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИ

**Б.Н. ЕЛЬЦИН АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ-РОССИЯ СЛАВЯН
УНИВЕРСИТЕТИ**

Д 08.20.622 диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК: 330.111.4(043)

Омуров Эрмек Кайырович

**ИННОВАЦИЯГА ИНВЕСТИЦИЯ КАЛКТЫН ЖАШОО ДЕҢГЭЭЛИН
ЖОГОРУЛАТУУНУН ФАКТОРУ КАТАРЫ**

08.00.10 – финансы, акча жүгүртүү жана насыя

Экономика илимдеринин кандидаты
окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын
авторефераты

Бишкек - 2022

Диссертациялык иш Эл аралык укук, финансы жана бизнес академиясынын бухгалтердик эсеп жана аудит кафедрасында аткарылды

Илимий жетекчиси: **Саякбаева Айганыш Апышевна,**
экономика илимдеринин доктору, профессор,
Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук
университети, финансы кафедрасынын башчысы

Расмий оппоненттер: **Савин Виктор Евгеньевич,**
экономика илимдеринин доктору, профессор,
К. Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик
университетинин экономика жана финансы
факультетинин деканы

Джолдошев Нурдин Бексултанович,
экономика илимдеринин кандидаты, МКК
«МС компания», башкы директордун кеңешчиси

Жетектөөчү мекеме: Ош мамлекеттик университети,
финансы жана банк иши кафедрасы,
дареги: 723500, Ош ш., А. Масалиев проспекти, 80б

Коргоо 2022-жылдын 23 июнунда саат 14.00дө Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жана Б. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин алдындагы экономика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн диссертацияларды коргоо боюнча Д. 08.20.622 диссертациялык кеңештин жыйынында 720033, Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., 394 Фрунзе көч, 547 дареги боюнча өтөт.

Диссертацияны коргоону онлайн көрсөтүүнүн жеке коду:
<https://vc.vak.kg/b/d08-vqw-pjg-qie>

Диссертация менен Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин (720033, Бишкек ш., Жибек Жолу пр.) жана Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин (720000, Бишкек ш., Киев көч. 44) китепканаларынан, ошондой эле ДК <http://dissovetecon.knu.kg>. сайтынан таанышууга болот.

Автореферат 2022-жылдын 20 майында таркатылды.

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы,
экономика илимдеринин доктору, доцент

Есеналиева Б.Б.

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Инвестицияларды тартуу көйгөйү заманбап коомчулуктун негизги көйгөйлөрүнүн бири. Инвестициялык ресурстар чектелген жана ага болгон бардык муктаждыкты канааттандырууга дээрлик мүмкүн эмес. Инвесторлор тез арада көбөйгөн тобокелдиктерди эске алып, инвестиция кылуунун потенциалдуу объекттерин кылдаттык менен баалаган, финансы-экономикалык кризистин глобалдашуу шарттарында бул тезис өзгөчө актуалдуу.

Инвестордун салым салууга даяр экендигине инвестиция кылынуучу объекттин инвестициялык жагымдуулугу чоң таасир этет. Кээде инвесторлор инвестициялык жагымдуулукту эмес, инвестициялык климатты баалашат. Бул эки түшүнүк дайыма эле айырмаланбайт.

Инвестициялык чөйрө инвестициялык-инновациялык процессти ийгиликтүү жүзөгө ашыруу үчүн белгилүү шарттарды түзүүнү талап кылат. Ушуга байланыштуу, өлкөнүн негизги жана салыштырмалуу актуалдуу милдети бүтүндөй Кыргызстандын жана анын ар бир регионунун тездик менен өнүгүшү үчүн жана инвестициялык жагымдуулукту жогорулатуу үчүн шарттарды түзүү болуп саналат.

Азыркы учурда Кыргызстанды инвестициялык өнүктүрүү көйгөйү абдан актуалдуу. Өлкөнүн алдында негизги фонддорду модернизациялоо жана жаңылоо, учурда иштеген ишканалардын атаандаштыкка туруктуулугун жогорулатуу максатында болгон жабдууларды кайрадан куралдандыруу, ошондой эле инновациялык долбоорлорго салым салуу зарылчылыгы курч бойдон калууда. Өкмөт мындай идеяларды активдүү түрдө пропагандалап жатат. Анын үстүнө, негизги милдет дагы эле чечиле элек – биринчи кезекте инвесторлор үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүү зарыл.

1992-жылы көз карандысыздыкка ээ болгондон кийин Кыргызстан социалдык-багыттуу рынок экономикасына ээ демократиялык мамлекетти курууга багыт алды. Бирок, өлкө бир катар экономикалык кыйынчылыктарга дуушар болду. Баарынан мурун, бул экономикалык соода байланыштардын үзүлүшү, өндүрүштүн төмөндөшү. Мунун негизги себеби – финансылык: мамбюджеттин өсүп жаткан тартыштыгы, узак мөөнөттүү насыянын жана ишканалардын каражаттарынын жоктугу. Мунун баары чет элдик инвестицияларды тартуу зарылчылыгына алып келди.

Чакан жана орто бизнести өнүктүрүү бүтүндөй Борбор Азиянын, анын ичинде Кыргыз Республикасынын экономикасынын өнүгүшү үчүн чоң мааниге ээ.

Мамлекеттик саясаттын башкы максаты Кыргыз Республикасында инвестициялык климатты Экономиканы турукташтыруу жана андан ары өнүктүрүү боюнча экономикалык реформалардын өкмөттүк программасынын

алкагында инвестициялык процесс жүргөн чөйрө катары негизги принциптерин калыптандыруу жана багыттарын жакшыртуу.

Инвестициялык ишмердикти жандандыруу жана андан ары өбөлгөлөө көйгөйүн ийгиликтүү чечүү менен гана Кыргыз Республикасынын экономикасынын тармактарын кайрадан түзүп чыгууга болот.

Тигил же бул өлкөнүн экономикасына салынган чет элдик каражаттар социалдык-экономикалык өнүгүүнүн катализатору болот. Бирок мурда начар пайдаланылган табигый, өндүрүштүк жана эмгек потенциалын чарба процессине киргизүүнү активдештирген мындай инвестициялардын ролу андан да маанилүү.

Чет элдик капитал улуттук аракеттер жана ресурстар менен органикалык түрдө байланышып, чынжыр реакциясынын принциби боюнча жалпылайт – эмгектин прогрессивдүү каражаттарын колдонуунун, кызматкерлердин квалификацияларын жогорулатуунун жана болгон өндүрүштүк ресурстарды колдонууну жакшыртуунун негизинде жогорку интегралдык эффект.

Диссертациянын темасынын алдыңкы илимий багыттар, ири илимий программалар (долбоорлор), билим берүү жана илимий мекемелер жүргүзгөн негизги илимий-изилдөө иштери менен болгон байланышы. Диссертациялык изилдөөнүн темасы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2018-2022-жж. өлкөнү өнүктүрүү боюнча “Биримдик. Ишеним. Жаратмандык” программасын, Кыргыз Республикасынын 2018-2040-жж. өнүктүрүүнүн Улуттук стратегиясын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн “Чыныгы максаттар, жаңы багыттар” программасын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2019-2022-жж. Кыргыз Республикасынын экспортун өнүктүрүү боюнча программасын, “Санарип Кыргызстан 2019-2023” санариптик трансформация концепциясын ишке ашыруу боюнча “Санарип экономика”, “Жол картасы” мамлекеттик программаларын, 2017-2021-жж. Кыргыз Республикасында интеллектуалдык менчикти өнүктүрүүнүн мамлекеттик программасын, 2035-жылга чейинки мезгилде КР экономикалык өнүгүшүн инновациялык модернизациялоо концепциясын, 2018-2022-жж. Кыргыз Республикасынын регионалдык саясаты концепциясын, 2022-жылга чейин Кыргыз Республикасын илимий-инновациялык өнүктүрүү концепциясын, 2019-2023-жж. Кыргыз Республикасынын өнөр жайын туруктуу өнүктүрүү стратегиясын ишке ашырууга ж.б. байланышкан.

Изилдөөнүн максаттары жана милдеттери. Диссертациялык эмгектин максаты калктын жашоо деңгээлин жогорулатуунун концептуалдык негиздерин иштеп чыгуу үчүн Кыргыз Республикасында инвестициялык-инновациялык процесстин теориялык жана практикалык аспектерин изилдөө болуп саналат.

Изилдөөнүн логикасына жана түзүлүшүнө шайкеш келген төмөнкү милдеттерди диссертацияда аткаруу аркылуу коюлган максат ишке ашырылды:

- инвестициялык-инновациялык процесстерди жөнгө салуунун теориялык-методологиялык жана уюштуруу-укуктук аспектерин жалпылоо;
- чет өлкөлөрдө инвестициялык-инновациялык процесстерди жөнгө салуунун салыштырма талдоосун жүргүзүү;
- Кыргыз Республикасынын калкынын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн инвестициялык-инновациялык процесстердин диагностикасын жүргүзүү;
- инвестициялык-инновациялык процесстердин көрсөткүчтөрүнүн калктын жашоо деңгээлине таасир этишине көп фактордуу корреляциялык-регрессиондук талдоо жүргүзүү, ошондой эле инвестициялык салымдардын натыйжалуулугунун коэффициентин жана илимий изилдөө чыгымдарынын натыйжалуулугунун коэффициенттерин сунуш кылуу жана эсептөө;
- Кыргыз Республикасынын аймагынын инновациялык жана инвестициялык потенциалын рейтингдик баалоонун негизинде, калктын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн Кыргыз Республикасынын инвестициялык-инновациялык процесстерин модернизациялоонун концептуалдык негиздерин иштеп чыгуу;
- 2030-жылга чейинки мезгилде инвестициялык-инновациялык процесстердин жана калктын жашоо деңгээлинин көрсөткүчтөрүнүн божомолун жүргүзүү.

Алынган жыйынтыктардын илимий жаңылыгы:

- “инвестициялар” жана “инновациядагы инвестициялар” түшүнүктөрүн тактоо менен инвестициялык-инновациялык процесстерди жөнгө салуунун регулятивдик, методологиялык жана теориялык негиздери системалаштырылды жана жалпыланды;
- айрым чет өлкөлөрдөгү инвестициялык-инновациялык процесстердин салыштырма талдоосу жүргүзүлдү жана өлкөнүн экономикасын өнүктүрүү реалыяларын эске алуу менен КРда алардын жагымдуу тажрыйбасын адаптациялоо максатында регламентациялоо практикасы изилденди;
- Кыргыз Республикасынын калкынын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн инвестициялык-инновациялык процесстердин диагностикасы жүргүзүлдү;
- инвестициялык-инновациялык процесстердин көрсөткүчтөрүнүн калктын жашоо деңгээлинде таасир этишинин көп фактордуу корреляциялык-регрессиондук талдоосу жүргүзүлдү жана инвестициялык салымдардын натыйжалуулугунун коэффициенти жана илимий изилдөө чыгымдарынын натыйжалуулугунун коэффициенттери изилденди;
- Кыргыз Республикасынын аймагынын инновациялык жана инвестициялык потенциалын рейтингдик баалоонун негизинде калктын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн Кыргыз Республикасынын инвестициялык-инновациялык процесстерин модернизациялоонун концептуалдык негиздери иштелип чыкты;

– 2030-жылга чейинки мезгилде инвестициялык-инновациялык процесстердин жана калктын жашоо деңгээлинин көрсөткүчтөрүнүн божомолун эсептелди.

Диссертациялык изилдөөдөн алынган жыйынтыктардын практикалык маанилүүлүгү изилдөөнүн жоболорун жана корутундуларын министрликтердин жана ведомстволордун практикаларында улуттук долбоорлорду ишке ашырууда калктын жашоосун жогорулатуу үчүн Кыргыз Республикасында инвестициялык-инновациялык процесстерди жөнгө салууну модернизациялоо боюнча иш-чараларды иштеп чыгууда колдонуу мүмкүнчүлүгүнөн турат.

Негизги корутундулар, сунуштар жана илимий-практикалык сунуштамалар Кыргыз Республикасында инвестициялык-инновациялык процесстерди жөнгө салуу боюнча стратегияларды жана программаларды иштеп чыгууда, ишке ашырууда, ошондой эле «Финансы», «Макроэкономика», «Инвестициялык менеджмент», «Инновациялык менеджмент» ж.б. сабактары боюнча бакалавр жана магистрларды даярдоодо окуу процессинде колдонулушу мүмкүн.

Алынган натыйжалардын экономикалык маанилүүлүгү. Кыргыз Республикасынын инвестициялык-инновациялык процесстерин талдоонун негизинде теоретикалык-методологиялык жоболор, корутундулар жана практикалык сунуштоолор өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн концепцияларын жана стратегияларын иштеп чыгууда, ошондой эле Кыргыз Республикасынын инвестициялык-инновациялык процесстерин жөнгө салуу боюнча стратегиялык башкаруу чечимдерин божомолдоодо жана кабыл алууда министрликтер жана ведомстволор тарабынан колдонулушу мүмкүн.

Кыргыз Республикасында инвестициялык-инновациялык процесстерди жөнгө салуу системасын өркүндөтүү боюнча иште сунушталган стратегиялык артыкчылыктар жана багыттар Кыргыз Республикасында мамлекеттик жана региондук деңгээлде калктын жашоо деңгээлин жогорулатуу программаларда, ошондой эле Кыргыз Республикасынын инвестициялык жана инновациялык саясатынын концепциясын иштеп чыгууда колдонулушу мүмкүн.

Коргоого киргизилген диссертациянын негизги жоболору:

– инвестициялык-инновациялык процесстерди жөнгө салуунун теоретикалык-методологиялык жана ченемдик укуктук жоболору;

– чет өлкөлөрдө инвестициялык-инновациялык процесстерди жөнгө салууну салыштырма талдоонун жыйынтыктары;

– өлкөнүн калкынын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн Кыргыз Республикасында инвестициялык-инновациялык процесстердин диагностикасынын жыйынтыктары;

– инвестициялык-инновациялык процесстердин көрсөткүчтөрүнүн КР калкынын жашоо деңгээлине тийгизген таасирин көп факторлуу корреляциялык-регрессиялык талдоо, инвестициялык салымдардын натыйжалуулугунун коэффициенти жана илимий изилдөөлөргө кеткен

чыгашалардын натыйжалуулугунун коэффициенти сунушталды жана эсептелди;

– КР аймактарынын инновациялык жана инвестициялык потенциалын рейтингдик баалоонун негизинде калктын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн Кыргыз Республикасында инвестициялык-инновациялык процесстерди модернизациялоонун концептуалдык негиздери иштелип чыкты;

– 2030-жылга чейинки мезгилге инвестициялык-инновациялык процесстердин жана Кыргыз Республикасынын калкынын жашоо деңгээлинин көрсөткүчтөрүнүн болжолу.

Издөнүүчүнүн жеке салымы. Изилдөөнүн жыйынтыктары ЭМФжББАда жана ОшМУда сыналган жана КР ЖОЖдун окуу процесстеринде пайдаланылат. Кыргыз Республикасында инвестициялык-инновациялык процесстерди оптималдаштырууга багытталган практикалык сунуштамалар «КЫРГЫЗСТАН коммерциялык банкы» ААКнын ишмердигинде чагылдырылган.

Диссертациянын жыйынтыктарын сыноо. Диссертациялык изилдөөнүн негизги жоболору жана корутундулары улуттук жана эл аралык илимий-практикалык конференцияларда, эл аралык жана улуттук форумдарда баяндалган жана талкууланган: Заманбап илимди модернизациялоонун перспективалары (Москва ш., 2018-ж.); «Илимдин теориядагы жана практикадагы жыйынтыктары 2021» (Москва ш., 2021-ж.); «Дүйнөлүк илимдин артыкчылыктары: эксперимент жана илимий дискуссия» (Москва ш., январь 2022); «Евразия экономикалык интеграция, өнүгүүнүн көйгөйлөрү жана перспективалары: санариптештирүү, башкаруу-маалыматтык; финансылык, мониторингдик, салыктык; талданма эсеп, аудитордук-контролдук», «БА БА ЫК Форуму, 10-Исраиловдук окуулар» РАКнын

10 жылдыгына жана э.и.д. профессор А.Саякбаеванын мааракесине арналган (Түркия, Алания, 2021-ж.); «Дүйнөлүк илим жана ааламдашуу жана санариптик трансформациялоо доорундагы заманбап чакырыктар» (Бишкек ш., 2022-ж.) ж.б.

Диссертациянын жыйынтыктарынын басылмаларда чагылдырылышынын толуктугу. Диссертациялык изилдөөнүн негизги жоболору 15 илимий макалаларда, жарыяланган, алардын 8 КРП караштуу УАК тарабынан сунушталган басылмаларда жарыяланган, дагы сегизи ИЦРИ (РИНЦ) базасында индекстелген басылмаларда, анын ичинде Москва, Анапа, Симферополь, Махачкала (РФ), Аланияда (Түркия), Астана, Бишкек ж.б. шаарларда жарыяланган.

Диссертациянын түзүмү жана көлөмү. Диссертациялык иш кыскартуулардын жана белгилердин тизмегинен, кириш сөздөн, үч бөлүмдөн, корутундудан, практикалык сунуштардан жана пайдаланылган булактардын тизмесинен турат. Диссертация 179 беттен турат, 11 таблицаны, 69 сүрөттү камтыйт.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө диссертациялык иштин темасынын актуалдуулугу негизделет, анын изилденүү даражасын, теманын мамлекеттик илимий программалар менен байланышын ачып берет, изилдөөнүн максаттарын жана милдеттерин аныкталган, алынган натыйжалардын илимий жаңылыгын, практикалык иштин жана экономикалык маанисин ачып берет, коргоого киргизилген диссертациянын негизги жоболору келтирилген, диссертанттын жеке салымы жана изилдөөнүн жыйынтыктарын сыноонун даражасы аныкталган, иштин түзүмү жана көлөмү көрсөтүлгөн.

«Инвестициялык жана инновациялык процесстерди жөнгө салуунун теориялык-методологиялык, уюштуруучулук жана ченемдик укуктук аспекти» биринчи бөлүмүндө инвестициялык-инновациялык процесстерди жөнгө салуунун теориялык, уюштуруучулук-укуктук жана методологиялык негиздери каралат, чет өлкөлөрдө инвестициялык-инновациялык процесстерди жөнгө салууга салыштырмалуу талдоо жүргүзүлөт.

Экономикалык адабияттарда «инвестиция» категориясынын ар кандай, кээде чаташкан чечмелөөлөрү дагы деле кезигет. Мисалы, О. Рыбак мындай деп жазат: «Мааниси боюнча инвестициялар конкреттүү жана динамикалуу экономикалык категорияны – реалдуу кирешени же социалдык натыйжалуулукту алуу максатында капиталдык салымдарды билдирет» [Рыбак О. Инвестициялык активдүүлүктүн негизги тенденциялары // Экономист. 2013.– №12].

«А.Н. Аюповдун, Т.М. Джумадиловдун, А.Д. Уметованын ойлору боюнча инвестициянын курамына: акча каражаттары; максаттуу банктык салымдар; акциялар; үлүштөш салым төгүмдөр жана кыймылсыз мүлк (имараттар, курулмалар, жабдуулар ж.б.); автордук укуктан жана башка интеллектуалдык баалуулуктардан агылган мүлктүк укуктар; техникалык, технологиялык, коммерциялык билимдердин жыйындысы, «ноухау»; жаратылыш ресурстарын пайдалануу укугу, башка укуктар жана баалуулуктар кирет» [Аюпов А.Н. [ж.б.] Улуттук экономика. - Бишкек: Б. Ельцин атындагы КРСУ, 2016. -424 б.].

Бир катар изилдөөчүлөр тарабынан маалымат түшүнүктөрүнүн «инвестиция» категориясын салыштыруунун негизинде инвестициянын аныктамасын пайда көрүү максатында товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүү үчүн финансылык, материалдык жана маалыматтык ресурстарды салым катары инвестициянын дефинициясы деп чечмелөөгө болот, акыркы жыйынтыгы калктын жашоо деңгээлин жогорулатууга көмөк көрсөтөт.

Илимий-техникалык прогресс материалдык эмес активдерди сатып алууну активдештирди жана инвестициялоонун инновациялык формасын пайда кылды. Инвестициялоо бул учурда, ар кандай жаңылыктарга салым

түрүндө пайда болот. Биринчиден, бул маалыматтык технологиялар жана электроникалар, прибор куруу чөйрөсү болуп саналат. Биоинженерия тез өнүгүп жатат [Межов И.С. [ж.б.] Инвестициялык талдоо. – М.: КноРус, 2016. – 415 б].

Биздин көз караш боюнча инновацияларга болгон инвестициялар – бул калктын жашоо деңгээлин жана сапатын жогорулатуу үчүн жаңы технологияларды, товарларды жана / же кызмат көрсөтүүлөрдү түзүүгө жана ишке ашырууга болгон салымдар болуп саналат.

Биз россиялык изилдөөчү А.А. Никонованын көз карашын бөлүшөбүз, ал инновациялык экосистемдердин (ИЭС) концепциясынын жактоочусу болуп, “мындай ыкманын өбөлгөлөрү инновациялык ишмердүүлүктүн катышуучуларынын ортосундагы тыгыз кызматташтыктын синергетикалык феноменине негизделген дүйнөлүк илимий-техникалык өнүгүүнүн жаңы тенденциялары болуп кызмат кылат [Никонова А.А. Заманбап дүйнөдөгү инновацияларга инвестициялар: өзгөчөлүктөр жана мыйзам ченемдүүлүктөр.

- [Электрондук ресурс]. – Уруксат убагы: <file:///C:/Users/admin/Searches/Downloads/investitsii-v-innovatsii-v-sovremennom-mire-osobennosti-i-zakonovernosti.pdf>].

“Кыргыз Республикасынын калкынын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн инвестициялык-инновациялык процесстерди диагностикалоо” экинчи бөлүмүндө ЕАЭБге мүчө мамлекеттердин калкынын жашоо деңгээлине салыштырма талдоо, КРда инвестициялык процесстерге мониторинг калктын жашоо деңгээлине инвестициялык-инновациялык процесстердин көрсөткүчтөрүнүн таасиринин көп факторлуу корреляциялык-регрессиялык талдоосу жүргүзүлдү.

Диссертациялык изилдөөнүн объекти болуп КР инвестициялык-инновациялык системасы саналат.

Диссертациялык изилдөөнүн предмети болуп калктын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн Кыргызстандын экономикасын инвестициялык-инновациялык өнүктүрүү процессиндеги экономикалык жана финансылык мамилелер саналат.

Изилдөө методдору. Иште изилдөөнүн жалпы илимий статистикалык методдору пайдаланылды: абстаркттуу-логикалык, салыштырма, түзүмдүк-функционалдык мамилелер, графикалык методдору, статистикалык болжолдоо методдору, топтоштуруу методдору жана экономикалык-статистикалык талдоо, көп фактордуу корреляциялык-регрессиялык талдоо методдору ж.б.

Изилдөөнүн материалдары катары атайын экономикалык жана статистикалык адабияттар, КР УСКнын жана ЕАЭБдин расмий материалдары, электрондук ресурстар жана КР инвестициялык-инновациялык системасынын башка уюмдарынын маалыматтар базасы кызмат кылды.

Калктын жашоо деңгээли коомдун өнүгүүсүнүн жана экономиканын абалынын көрсөткүчү катары биринчи кезекте мамлекеттик башкаруудан көз

каранды. Калктын жашоо деңгээлинин айкын көрсөткүчү болуп үй чарбаларынын жан башына эсептелген орточо кирешеси саналат.

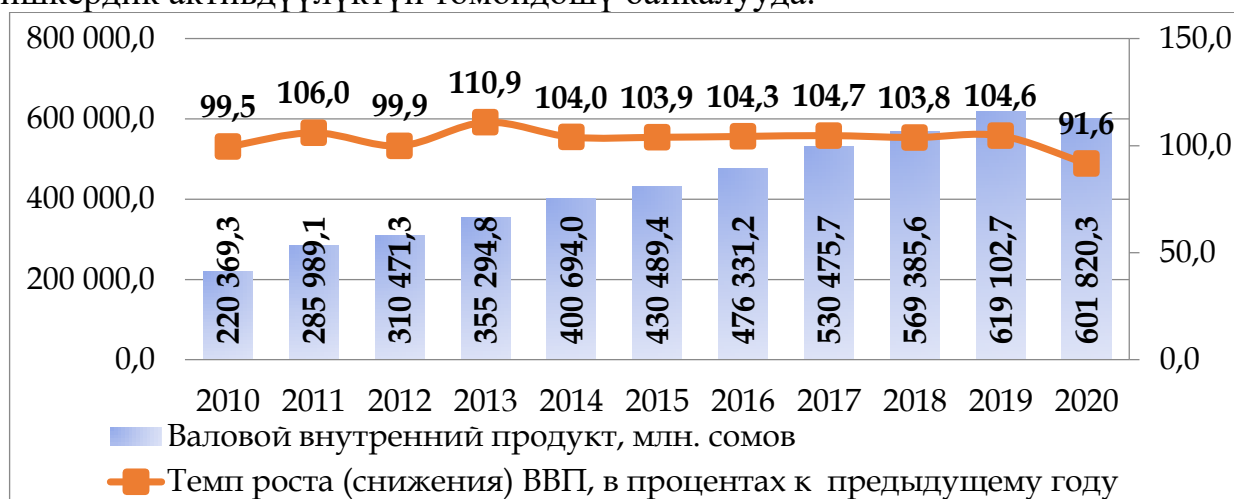
2010-2020-жылдары үй чарбаларынын жан башына орточо кирешеси 2,3 эсеге өсүп, 2020-жылы айына 5625,4 сомду түздү, ал эми 2010-жылы айына 2494,4 сомду түздү. 2019-жылы алар айына болжол менен 5684,7 сомду түзүп, 2020-жылга салыштырмалуу 1%га көп болгон [http: // www.stat.kg] (см. рисунок 2.1).

2.1-сүрөт. Кыргыз Республикасындагы үй чарбаларынын жан башына эсептелген кирешеси

Булак [http: // www.stat.kg] маалыматтардан түзүлдү

Кыргыз Республикасынын ички дүң продуктусу 2020-жылы 2,7 эсеге өсүп, 601 820,3 миллион сомго жеткен, ал эми 2010-жылы 220 369,3 миллион сомду түзгөн. 2019-жылы ал 619102,7 млн сомду түзсө дагы, бул 2020-жылга салыштырмалуу 2,8% га көп болгон. [http: // www.stat.kg] (2.2-сүрөттү караңыз). Бул Кыргыз Республикасындагы социалдык секторго да таасирин тийгизген оң экономикалык процесстерди чагылдырат. Бирок 2020-жылы COVID-19 пандемиясынын кесепеттеринен улам ИДПнын төмөндөшү жана ишкердик активдүүлүктүн төмөндөшү байкалууда.

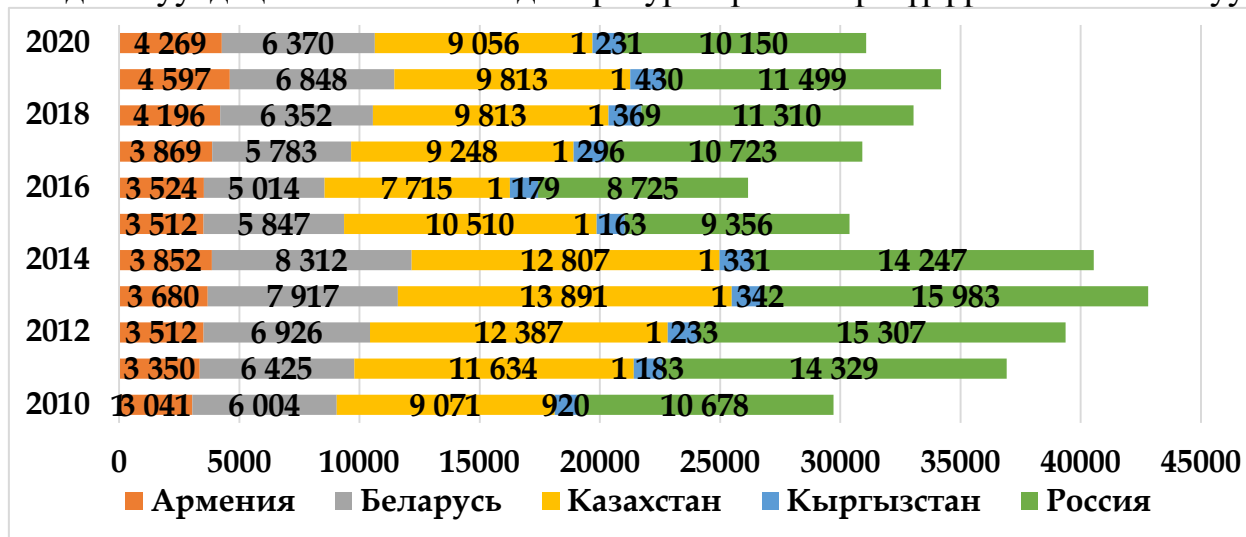

2.2-сүрөт. Кыргыз Республикасынын ички дүң продукциясы, млн сом

Булак [http: // www.stat.kg] маалыматтардан түзүлдү

COVID-19 пандемиясынын терс таасири экономикалык өсүштү төмөндөтүп, бардык социалдык-экономикалык көрсөткүчтөрдү төмөндөттү.

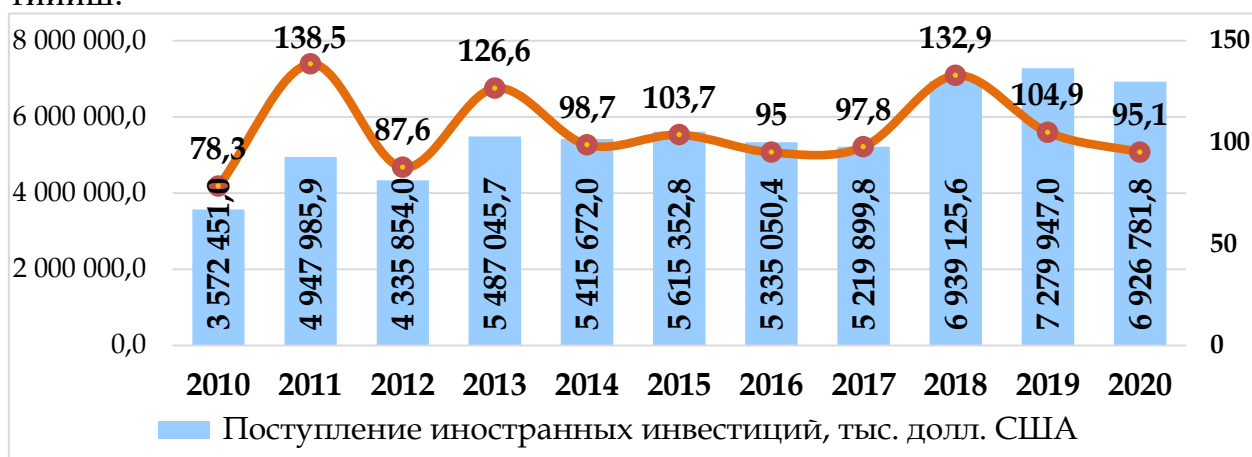
ЕАЭБге мүчө-мамлекеттердин улуттук экономикаларынын өнүгүшүн талдоо Россиянын ИДПсы КРдан 8,2 эсе жогору экендигин, Арменияга караганда 2,3 эсе жогору экендигин, Беларуссияга караганда 37,2% га жана Казакстанга караганда 10,8% га көп экендигин көрсөттү [http://www.eurasiancommission.org/ru/] (2.3-сүрөттү караңыз). Албетте, бул улуттук экономикалардын ар кандай мүнөздөмөлөрүнө, ресурстарды пайдалануу деңгээлине жана адам ресурстарын өнүктүрүүгө байланыштуу.

2.3-сүрөт. ЕАЭБ мамлекеттеринин жан башына ички дүң продукт, АКШ доллары

Булак [http://www.stat.kg] маалыматтардан түзүлдү

Улуттук экономикалардын биргелешкен аракеттери менен COVID-19дан кийинки мезгилдин кризистик шарттарын жеңүү биргелешкен макулдашууларды координациялоону жана шайкеш келтирүүнү талап кылат. ЕАЭБге мүчө-мамлекеттердин социалдык сектору бардык өлкөлөрдүн калкынын жашоо деңгээлин жогорулатуунун приоритеттүү темасы болууга тийиш.

2.4-сүрөт. Чет элдик инвестициялардын түшүүсү, миң АКШ доллары

Булак [http://www.stat.kg] маалыматтардан түзүлдү

2010-2020-жылдары Кыргыз Республикасына чет өлкөлүк инвестициялардын келип түшүү динамикасын талдоо көрсөткөндөй, алар 93,9% га өсүп, 2020-жылы 6926781,8 миң АКШ долларын түзсө, ал эми 2010-жылы 3572451 миң АКШ долларын түзгөн. 2019-жылы алар болжол менен

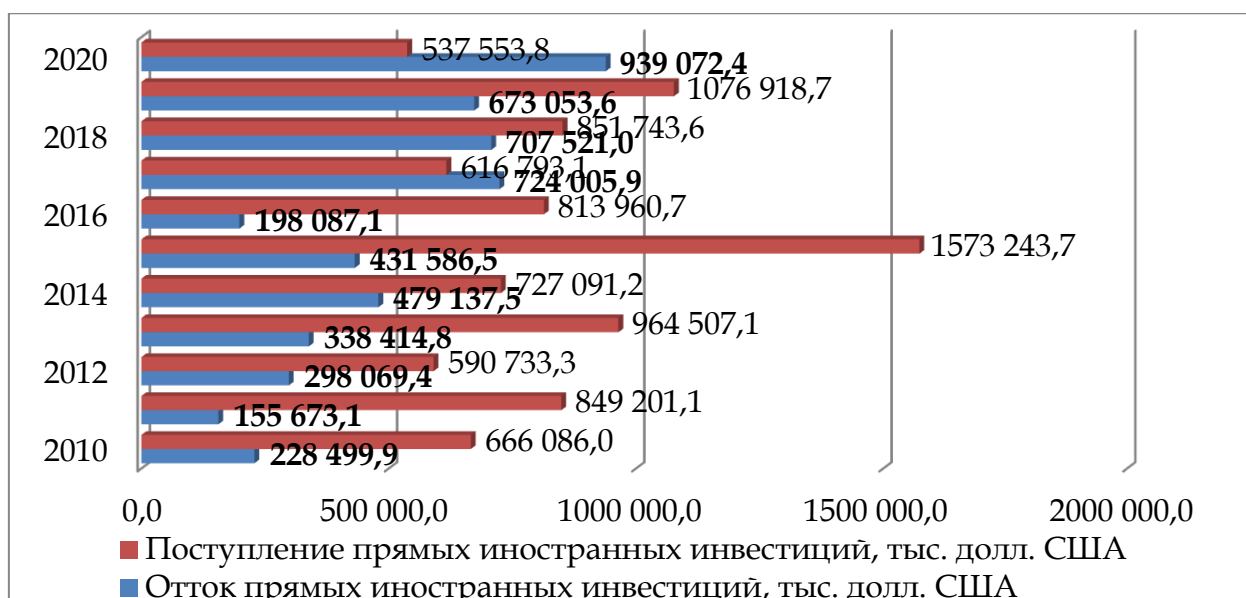
7279947 миң АКШ долларын түзүп, 2020-жылга салыштырмалуу 4,9%га аз болгон [[http:// www.stat.kg](http://www.stat.kg)] (2.4-сүрөттү караңыз). Талдоо көрсөткөндөй, 2010-2020-жылдарга тике чет өлкөлүк инвестициялардын көлөмү дээрлик 19,4%га кыскарып, 2010-жылдагы 666 086 миң АКШ долларына салыштырмалуу 2020-жылы 537 553,8 миң АКШ долларын, 2010-жылдагы 94,3 миң АКШ долларына салыштырмалуу 2020-жылы портфельдик инвестициялар 27,1 миң АКШ долларын түзүү менен 71,3%ды, гранттар, техникалык жардамдар 2010-жылдагы 218036,9 миң АКШ долларына салыштырмалуу 2020-жылы 25530,2 1 миң АКШ долларын түзгөн [[http:// www.stat.kg](http://www.stat.kg)] (2.5-сүрөт).

2.5-сүрөт. Кыргыз Республикасына чет өлкөлүк инвестициялардын түрлөрү боюнча түшүүсү, миң АКШ доллары

Булак [[http:// www.stat.kg](http://www.stat.kg)] маалыматтардан түзүлдү

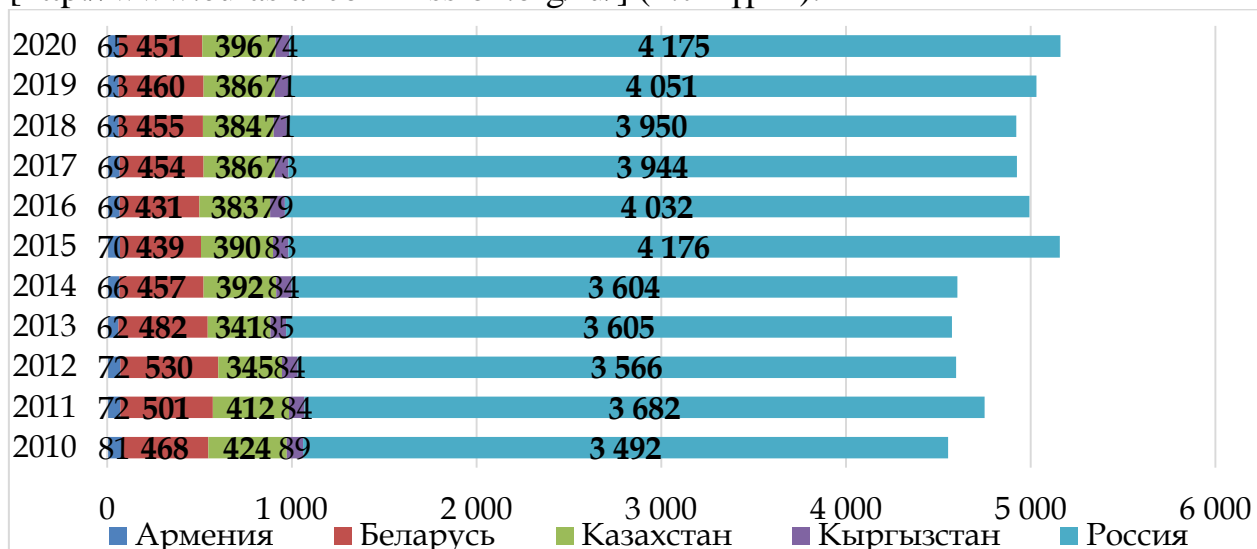
2010-2020-жылдарга Кыргыз Республикасынан тике чет өлкөлүк инвестициялардын агылып чыгышы, тескерисинче, 4,1 эсеге өсүп, 2010-жылдагы 228 499,9 миң долларга салыштырмалуу 2020-жылы 939 072,4 миң долларды түздү. Бирок 2011-жылы 155 673,1 миң АКШ долларына жакын тике чет өлкөлүк инвестициялардын минималдуу агылып чыгуусу болгонуна карабастан, бул 2020-жылга салыштырмалуу 6 эседен ашык жана 2010-жылга салыштырмалуу 31,9% аз. [[http:// www.stat.kg](http://www.stat.kg)] (2.6-сүрөттү караңыз).

2.6-сүрөт. Тике чет өлкөлүк инвестициялардын келип түшүүсү жана чыгуусу, миң АКШ доллары

Булак [http:// www.stat.kg] маалыматтардан түзүлдү

2010-2020-жылдары Россиядан башка ЕАЭБге мүчө-мамлекеттерде илимий изилдөө иштерин жүргүзгөн уюмдардын саны кыскарган. Беларусияда 2010-2020-жылдары илимий изилдөөлөрдү жана иштеп чыгууларды аткарган уюмдардын саны дагы 3,6% га кыскарган жана 2010-жылдагы 468 бирдикке салыштырмалуу 2020-жылы 451 бирдикти түзгөн [http://www.eurasiancommission.org/ru/] (2.7-сүрөт).

2.7-сүрөт. ЕАЭБге мүчө-мамлекеттеринде илимий изилдөөлөрдү жана иштеп чыгууларды аткарган уюмдардын саны, бирдик

Булак [http://www.eurasiancommission.org/ru] маалыматтардан түзүлдү

Казакстанда 2010-2020-жылдары илимий изилдөөлөрдү жана иштеп чыгууларды аткарган уюмдардын саны дагы 6,6% га кыскарып, 2010-жылдагы 424 бирдикке салыштырмалуу 2020-жылы 396 бирдикти түзгөн.

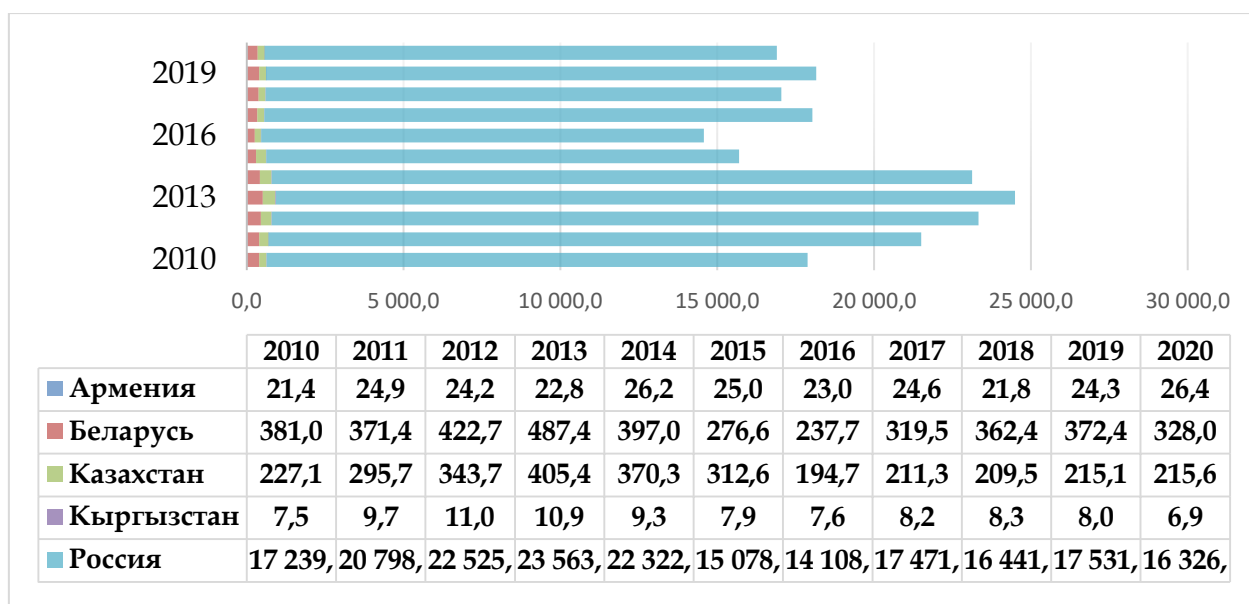
Кыргызстанда 2010-2020-жылдары илимий изилдөөлөрдү жана иштеп чыгууларды аткарган уюмдардын саны дагы 16,9%га кыскарган жана 2020-

жылы 74 бирдикти 2010-жылы 89 бирдикти түзгөн, бул инновациялык процесстерге терс таасирин тийгизет.

Белгилей кетсек, Россияда 2010-2020-жылдары илимий изилдөөлөрдү жана иштеп чыгууларды аткарган уюмдардын саны 19,6% өскөн же өсүү тенденциясы 2010-жылдагы түзгөн 3493 бирдикке салыштырмалуу 2020-жылы 4175 бирдикти түзгөн, анткени, инвестициялар инновациялык технологияларды жана продуктуларды иштеп чыгууга багытталат. Казакстанда 2010-2020-жылдары илимий изилдөөлөргө жана иштеп чыгууларга ички чыгымдар 5,1% га кыскарып, 2010-жылдагы 227,1 млн АКШ долларына салыштырмалуу 2020-жылы 215,6 млн АКШ долларын түзгөн [<http://www.eurasiancommission.org/ru/>] (2.44-сүрөт).

Алсак, Кыргызстанда илимий изилдөөлөргө жана иштеп чыгууларга ички чыгымдар 2010-2020-жылдары 7,4%га кыскарган жана 2010-жылдагы 7,5 млн АКШ долларына салыштырмалуу 2020-жылы 6,9 млн АКШ долларын түзгөн, бул экономикада инновациялардын өсүшүнө тоскоол болгон.

Россияда 2010-2020-жылдары илимий изилдөөлөргө жана иштеп чыгууларга ички чыгымдар дагы 5,3%га кыскарган жана 2010-жылдагы 17239,0 млн АКШ долларына салыштырмалуу 2020-жылы 16326,1 млн АКШ долларын түзгөн [<http://www.eurasiancommission.org/ru/>] (2.8-сүрөттү караңыз).

2.8-сүрөт. ЕАЭБге мүчө-мамлекеттердеги илимий изилдөөлөргө жана иштеп чыгууларга ички чыгымдар, млн АКШ доллары

Булак [<http://www.eurasiancommission.org/ru/>] маалыматтардан түзүлдү

Инвестициялык-инновациялык процесстердин калктын жашоо деңгээлине таасир этүү деңгээлин аныктоо үчүн 2010-2020-жылдардагы статистикалык маалыматтарга көп факторлуу корреляциялык-регрессиялык талдоо жүргүзүлгөн. Калктын жашоо деңгээлин мүнөздөөчү көрсөткүч менен үй чарбалардын жан башына орточо колдо болгон кирешелери кабыл

алынган, алар натыйжалуу белги болуп саналат. Фактордук белгилер катары Кыргыз Республикасындагы инвестициялык жана инновациялык процесстердин көрсөткүчтөрү тандалган: X1 - чет өлкөлүк инвестициялардын келүүсү, миң АКШ доллары; X2 — тике чет өлкөлүк инвестициялардын түшүүсү, миң АКШ доллары; X3 — кесиптик, илимий жана техникалык ишке чет өлкөлүк инвестициялардын түшүүсү, миң АКШ доллары; X4 — илимий изилдөө жана иштеп чыгуу менен алектенген кызматкерлердин саны, адам; X5 — ички илимий изилдөө жана иштеп чыгуу чыгымдары, млн АКШ доллары. Алсак, Кыргыз Республикасында үй чарбаларынын жан башына болгон орточо кирешелерине X1-чет өлкөлүк инвестициялардын түшүүсү көбүрөөк таасир этет (2.1-таблицаны караңыз).

2.1- таблица - Кыргызстанда 2010-2020-жылдары үй чарбаларынын жан башына орточо кирешелерине таасир этүүчү инвестициялык-инновациялык процесстерди өнүктүрүүнүн корреляциялык факторлорунун матрицасы

	Y	X1	X2	X3	X4	X5
Y	1					
X1	0,912499	1				
X2	0,053334	0,237654	1			
X3	-0,743	-0,48124	0,234828	1		
X4	0,78569	0,771326	0,373931	-0,50948	1	
X5	-0,51083	-0,32158	-0,05016	0,557059	-0,39636	1

Булак [http: // www.stat.kg] маалыматтардан түзүлдү

Көп корреляция коэффициенттери $R=0,912499$ маанини көрсөттү жана көрсөткүчтөрдүн түздөн-түз олуттуу байланышын көрсөтөт. R^2 детерминация коэффициенти $0,832655$ же $83,2655\%$ түзгөн. Фишердин F-критерийин баалоо функциянын маанисин аныктайт, анткени эсептешүүлөрдүн жыйынтыгында $F_{\text{факт}}=44,78116$ $F_{\text{табл}}= 4,96$ дан чоң экендиги аныкталган. Ошентип, регрессия теңдемеси статистикалык мааниге ээ.

2.4-таблицада келтирилген эсептөөлөрдүн жүрүшүндө Кыргызстандагы үй чарбаларынын жан башына болгон орточо кирешесинин Кыргыз Республикасындагы чет өлкөлүк инвестициялардан көз карандылыгынын регрессиялык теңдемеси $\hat{Y}_x = -783,804 + 0,000889 X_1$ түрүнө ээ.

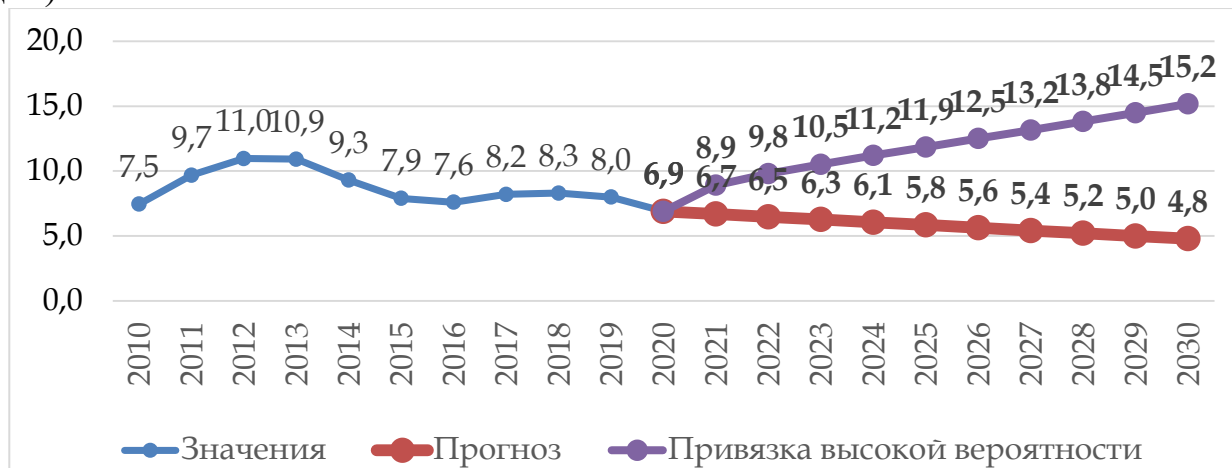
$0,000889$ коэффициенти Y боюнча X_1 өзгөрмөнүн салмагын көрсөтөт, б.а. Кыргыз Республикасына чет өлкөлүк инвестициялардын көлөмүнүн 1 миң АКШ долларына өсүү менен Кыргызстандын үй чарбаларынын жан башына орточо кирешеси айына орточо $0,000889$ сомго көбөйөт.

Кыргыз Республикасынын эл аралык кызматташтыгы ишкердик байланыштарды өнүктүрүү жана башка өлкөлөрдүн ишканалары менен өз ара аракеттенүү пункттарын издөө үчүн маанилүү. Товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн дүйнөлүк рыногуна чыгуу, анын ичинде Кыргызстандын

айыл чарба продукциялары – мамлекеттин адамдык капиталын өнүктүрүүгө, ИДПны сактоого жана көбөйтүүгө багытталган стратегиялык милдети.

«Кыргыз Республикасында калктын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн инвестициялык жана инновациялык процесстерди модернизациялоонун концептуалдык негиздери» үчүнчү бөлүмүндө инвестициялык-инновациялык процесстерди оптималдаштыруунун көйгөйлөрү жана негизги багыттары белгиленген, 2030-жылга чейинки мезгилге инвестициялык-инновациялык процесстердин көрсөткүчтөрүнүн болжолу иштелип чыккан жана инвестициялык-инновациялык процесстерди мамлекеттик жөнгө салуунун келечеги каралган.

2010-2020-жылдарга илимий изилдөөлөргө жана иштеп чыгууларга ички чыгашалардын көлөмүнүн тенденциясы терс тенденцияга ээ болгондугун эске алуу менен, 2030-жылга чейинки мезгилге болжолдуу баалоо тиешелүүлүгүнө жараша төмөндөө тенденциясына ээ. Алсак, 2030-жылга карата илимий изилдөөлөргө жана иштеп чыгууларга ички чыгымдар 4,8 млн АКШ доллары көлөмүндө болжолдонууда, ал эми 2010-жылы алар 6,9 миллион АКШ долларына, 2019-жылы 8 млн АКШ долларына жакын болгон. Бирок ишканалардын илимий активдүүлүгү жана мамлекет тарабынан колдоого алынган учурда, позитивдүү вариант 2030-жылы илимий изилдөө жана иштеп чыгууга ички чыгымдардын 15,2 миллион АКШ долларына чейин өсүшүн болжолдойт, бул болжол менен 2020-жылга караганда 2,2 эсеге көп [<http://www.eurasiancommission.org/ru/>] (3.1-сүрөттү караңыз)

3.1-сүрөт. 2030-жылга чейинки мезгилге илимий изилдөөлөргө жана иштеп чыгууларга ички чыгымдардын көлөмүн болжолдоо, млн АКШ доллары.
Булагы: [<http://www.eurasiancommission.org/ru/>] маалыматтар боюнча түзүлгөн.

2020-жылы Кыргыз Республикасынын аймагында инновациялык потенциалга рейтингдик баалоо үчүн кесиптик жогорку окуу жайларынын саны, жогорку кесиптик билим берүү уюмдарын студенттердин бүтүшү сыяктуу билим берүү системасын өнүктүрүүнүн көрсөткүчтөрү колдонулган.

Жогорку кесиптик окуу жайларын студенттердин бүтүрүүлөрү боюнча Бишкек шаары алдыда, андан кийин Ош жана Жалал-Абад областары турат.

Жалал-Абад областында Чүй областы сыяктуу эле 4 жогорку окуу жайы бүтүрүүчүлөрдү чыгаргандыгына карабастан, 2020-жылы бүтүрүүчүлөрдүн саны 7 эсеге көп болгон [http: // www.stat.kg] (3.1-таблицаны караңыз). Маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу жана Интернетке кирүү ишканалардын инновациялык активдүүлүгүн өнүктүрүү үчүн өзгөчө маанилүү.

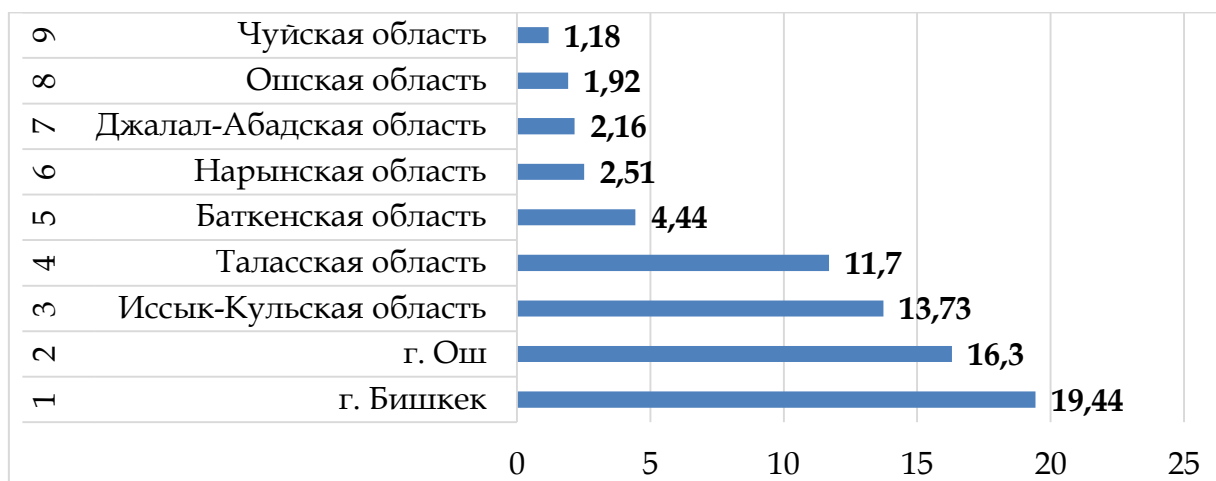
3.1-таблица – 2020-жылга карата Кыргызстандын аймактарынын инновациялык потенциалына рейтингдик баалоо

	Көрсөткүчтөр	Бишкек ш.	Жалал-Абад областы	Чүй областы	Ош шаары	Ысык-Көл областы	Баткен областы	Ош областы	Талас областы	Нарын областы
1	Жогорку кесиптик билим берүү уюмдарынын саны, бирдик.	40 (4 б.)	4 (2 б.)	4 (2 б.)	5 (3 б.)	1 (1 б.)	1 (1 б.)	- (0 б.)	1 (1 б.)	1 (1 б.)
2	Студенттердин жогорку кесиптик билим берүү уюмдарын бүтүшү, миң адам	21,7 (7 б.)	2,1 (5 б.)	0,3 (1 б.)	8,1 (6 б.)	0,7 (3 б.)	1 (4 б.)	- (0 б.)	0,4 (2 б.)	0,7 (3 б.)
3	Өздүк WEB-сайтынын болушу, бирдик.	1158 (9 б.)	118 (5 б.)	171 (8 б.)	102 (6 б.)	78 (4 б.)	2810,9 (7 б.)	63 (3 б.)	51 (2 б.)	48 (1 б.)
4	Интернетке кирүү түйүндөрүнүн саны, бирдик	15235 (9 б.)	2133 (6 б.)	3209 (8 б.)	1361 (3 б.)	1690 (5 б.)	2603 (7 б.)	1501 (4 б.)	812 (1 б.)	856 (2 б.)
5	Локалдык эсептөө тармактары, бирдик.	4780 (9 б.)	518 (7 б.)	473 (5 б.)	1380 (8 б.)	489 (6 б.)	123 (1 б.)	399 (4 б.)	300 (3 б.)	165 (2 б.)
6	Персоналдык компьютерлердин саны, бирдик	114544 (9 б.)	20606 (8 б.)	19665 (7 б.)	17523 (6 б.)	10928 (4 б.)	10298 (3 б.)	14877 (5 б.)	5796 (1 б.)	8352 (2 б.)
7	МКТны колдонгон ишканалардын жана уюмдардын саны, бирдик	4137 (9 б.)	1260 (7 б.)	1557 (8 б.)	988 (5 б.)	740 (4 б.)	647 (3 б.)	1131 (6 б.)	448 (1 б.)	583 (2 б.)
8	Тике чет өлкөлүк инвестициялардын келүүсү, миң АКШ доллары	164892,2 (8 б.)	79266,3 (5 б.)	99964,8 (6 б.)	481,7 (1 б.)	150818,6 (7 б.)	3009,3 (3 б.)	2539,5 (2 б.)	36581,4 (4 б.)	- (0 б.)
9	Мамлекеттик аткаруу бийлик органдарынын жана ЖӨБ органдарынын ишин баалоо, балл менен	-8 (1 б.)	35,1 (3 б.)	24,7 (2 б.)	31,4 (6 б.)	42,7 (9 б.)	3,4 (7 б.)	40,9 (8 б.)	36,7 (4 б.)	38,8 (5 б.)
	Жыйынтыктоочу баа, балл	65	48	47	44	43	36	32	19	18

Булагы: [http: // www.stat.kg] маалыматтар боюнча түзүлгөн

Өздүк сайтынын болушу, Интернетке кирүү түйүндөрүнүн саны, локалдык эсептөө тармактарынын иштеши, персоналдык компьютерлердин саны, МКТ колдонгон ишканалардын жана уюмдардын саны Бишкек шаарында алдыңкы орунда турат, бул инвестициялык-инновациялык процесстердин активдешүүсүнө өбөлгө түзөт.

2020-жылга карата өздүк инвестициялык ресурстар боюнча Кыргыз Республикасынын региондорунун инвестициялык потенциалына рейтингдик баалоо үчүн ишканалардын өздүк инвестициялык активдүүлүгүн же ишканалардын жана уюмдардын каражаттарынан негизги капиталга ички инвестициялардын катышын жана негизги фонддордун орточо жылдык наркын мүнөздөгөн көрсөткүчтү кабыл алабыз. Белгиленген эсептешүүлөрдүн жыйынтыгы боюнча Бишкек рейтингде 19,44% көрсөткүчү менен биринчи орунду, Ош шаары 16,3% көрсөткүчү менен экинчи орунду, Ысык-Көл областы 13,73% көрсөткүчү менен үчүнчү орунду ээлейт, алар 3.3-таблицада, 3.2-сүрөттө көрсөтүлдү [<http://www.stat.kg>].

3.2-сүрөт. Кыргызстандын региондорунун ишканаларынын 2020-жылга карата өзүнүн инвестициялык ресурстары боюнча потенциалын рейтингдик баалоо, %

Булагы: [<http://www.stat.kg>] маалыматтар боюнча түзүлгөн

Алынган жыйынтыктарга ылайык аймактардын инвестициялык потенциалынын бардык кабыл алынган көрсөткүчтөрүнүн жыйындысы боюнча биринчи орунду Бишкек шаары ээлейт, анткени дээрлик бардык көрсөткүчтөр боюнча чоң потенциалга ээ. Экинчи орунду инновациялык ишканалардын санынын көп болгондугу менен Чүй областы ээлейт. Ысык-Көл областы 3-орунду ээлейт, анткени ал 2020-жылы чет өлкөлүк инвестициялардын келип түшүүсүнүн чоң көлөмүнө ээ болгон. Нарын жана Талас областарынын жыйынтыктоочу баасы 18 жана 22 балл менен төмөн инвестициялык потенциалга ээ болгон, анткени инвестициялык потенциалды мүнөздөөчү бардык көрсөткүчтөр боюнча төмөн рейтингте ээ [<http://www.stat.kg>] (3.2-таблицаны караңыз).

2020-жылга инвестициялык тобокелдик боюнча аймактарга талдоо жүргүзүүдө жана ранжирлөөдө 30 балл менен Ысык-Көл областында инвестициялык тобокелдиктин эң жогору экендиги аныкталган, анткени, негизги каражаттардын (фонддордун) эскирүү коэффициенти эң көп - 67,4, катталган кылмыштардын эң көп саны - 3407 жана төртүнчү класстагы калдыктардын бар болушунун жогорку деңгээли - 2133991 миң тонна. [http://www.stat.kg].

3.2-таблица – Кыргызстандын аймактарынын 2020-жылга инвестициялык потенциалын рейтингдик баалоо

	Көрсөткүчтөр	Бишкек ш.	Жалал-Абад областы	Чүй областы	Ош шаары	Ысык-Көл областы	Баткен областы	Ош областы	Талас областы	Нарын областы
1	Инновациялык-активдүү ишканалардын саны, бирдик.	1 (1 б.)	15 (5 б.)	5 (3 б.)	- (0 б.)	4 (2 б.)	4 (2 б.)	9 (4 б.)	- (0 б.)	5 (3 б.)
2	Чет өлкөлүк инвестициялардын келүүсү, миң АКШ доллары	2556476,7 (8 б.)	337151,9 (7 б.)	3461790,9 (9 б.)	266420,1 (6 б.)	34543,3 (4 б.)	20441,4 (3 б.)	12206,9 (2 б.)	219217,5 (5 б.)	127 (1 б.)
3	Өнөр жай продукциясын өндүрүүнүн көлөмү, млн сом	40053,9 (7 б.)	155656,3 (9 б.)	78831,2 (8 б.)	28306 (6 б.)	9457,8 (5 б.)	4567,4 (4 б.)	3110,9 (2 б.)	1900 (1 б.)	3206,6 (3 б.)
4	Жан башына орточо акчалай киреше, айына сом менен	6012,87 (8 б.)	5774,67 (7 б.)	6433,79 (9 б.)	5415,0 2 (5 б.)	5700,52 (6 б.)	4769,99 (2 б.)	5386,92 (4 б.)	5262,85 (3 б.)	4588,5 (1 б.)
5	Иштеген калктын саны, миң адам	472,4 (8 б.)	343,1 (6 б.)	163,7 (4 б.)	383,2 (7 б.)	607,9 (9 б.)	108,8 (2 б.)	165,4 (5 б.)	110,4 (3 б.)	90,4 (1 б.)
6	Транспорттун бардык түрүндө жүк ташуу, млн тонно-километр	1716,4 (9 б.)	217,5 (8 б.)	51 (4 б.)	127,4 (7 б.)	124,7 (6 б.)	35,3 (2 б.)	28,4 (1 б.)	85,1 (5 б.)	48,7 (3 б.)
7	Чет элдик инвестициялары бар ишканалардын саны, бирдик	4356 (9 б.)	2806 (8 б.)	32 (4 б.)	74 (6 б.)	48 (5 б.)	77 (7 б.)	18 (2 б.)	29 (3 б.)	14 (1 б.)
8	МКТ колдонгон ишканалардын жана уюмдардын саны, бирдик	4137 (9 б.)	1557 (8 б.)	740 (4 б.)	1260 (7 б.)	1131 (6 б.)	988 (5 б.)	647 (3 б.)	448 (1 б.)	583 (2 б.)
9	Негизги фонддордун жылдык орточо наркы, млн сом	98097,1 (7 б.)	93121,4 (6 б.)	15559 2,1 (6 б.)	109095,2 (8 б.)	15086,6 (4 б.)	17864,1 (5 б.)	3540,1 (1 б.)	4026,7 (2 б.)	10234,7 (3 б.)
	Жыйынтыктоочу баа, балл	66	64	54	52	47	32	24	22	18

Источник: составлена по данным [http: // www.stat.kg]

Инвестициялык тобокелдик боюнча экинчи орунду 26 балл менен Чүй областы ээлейт, анткени аларга өнөр жай продукциясынын физикалык көлөмүнүн эң төмөнкү индекси (өткөн жылга карата) 90% жакын, негизги каражаттардын (фонддордун) эскирүү коэффициенти - 37,2% жана 2020-жылы катталган кылмыштардын саны - 5785 [http: // www.stat.kg] (3.3-таблицаны караңыз).

3.3-таблица. – Кыргызстандын аймактарынын 2020-жылдагы инвестициялык тобокелдигин рейтингдик баалоо

Рейтинг	Аймак	Өнөр жай продукциясынын физикалык көлөмүнүн индекси, өткөн жылга карата % менен	Негизги каражаттардын (фонддордун) эскирүү коэффициенти, негизги каражаттардын наркына карата пайыз менен	Өнөр жай продукциясын өндүрүүчүлөрдүн бааларынын индекси, өткөн жылга карата % менен	Жакырчылыктын деңгээли, %	Катталган кылмыштардын саны, учур	Төртүнчү класстагы калдыктардын болушу, миң тонна	Жыйынтыктоочу баа, балл
1	Ысык-Көл областы	93,1 (3 б.)	67,4 (9 б.)	106,01	27,9 (6 б.)	3407 (7 б.)	2133991 (5 б.)	30
2	Чүй областы	90 (5 б.)	37,2 (6 б.)	127,36	25,4 (5 б.)	5785 (8 б.)	274 (2 б.)	26
3	Жалал-Абад областы	92,5 (4 б.)	27,3 (4 б.)	112,74	37,2 (9 б.)	2352 (6 б.)	3 (1 б.)	24
4	Бишкек ш.	95 (2 б.)	29,8 (5 б.)	104,1	16,8 (3 б.)	12620 (9 б.)	12770 (4 б.)	23
4	Ош областы	82,4 (6 б.)	48,7 (7 б.)	100,68	18,8 (4 б.)	2307 (5 б.)	-	22
5	Ош ш.	78,3 (7 б.)	27,1 (3 б.)	101,1	14,7 (2 б.)	1929 (4 б.)	-	16
6	Баткен областы	125,3	26,4 (2 б.)	102,47	34,7 (7 б.)	1063 (3 б.)	2030,5 (3 б.)	15
6	Нарын областы	99,4 (1 б.)	20,8 (1 б.)	100,19	36,8 (8 б.)	871 (2 б.)	-	12
7	Талас областы	104,8	49,7 (8 б.)	100,37	12,5 (1 б.)	724 (1 б.)	-	10

Булагы: [http: // www.stat.kg] маалыматтар боюнча түзүлгөн

Жалал-Абад областы 2020-жылы инвестициялык тобокелдик даражасы боюнча үчүнчү орунду ээлеген, анткени жакырчылыктын деңгээли 37,2% жогору, бул калктын жашоо деңгээлинин салыштырмалуу төмөн экендигин жана 2020-жылга сатып алуу жөндөмүнүн төмөндүгүн билдирет [http: // www.stat.kg].

Талас областы рейтингде акыркы орунду ээлейт (3.3-таблицаны караңыз), анткени негизги каражаттардын (фонддордун) эскирүү

коэффициентинин жогорку маанисинен тышкары, инвестициялык тобокелдиктин төмөнкү индикаторлору -49,7 түзөт.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын жана анын аймактарынын социалдык-экономикалык көрсөткүчтөрүнө талдоо жүргүзүүнүн жыйынтыгы негизинен, республика өз каражаттарынын эсебинен калктын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн инновацияларды иштеп чыгууга жана киргизүүгө мүмкүнчүлүгү жок экендигин көрсөттү.

Инновациялык экономиканы түзүү, товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүү үчүн жаңы инновациялык технологияларды киргизүү, энергетика, айыл чарба сыяктуу экономиканын салттуу тармактарын өнүктүрүү, алардын банкрот болуу коркунучун азайтуу, улуттук эмгек рыногун өнүктүрүү, калктын миграциясын оптималдаштыруу жана калктын жашоо деңгээлин жогорулатууга багытталган чет өлкөлүк инвестицияларды тартуу маанилүү.

Демек, калктын жашоо деңгээлин жогорулатуу, Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык жана улуттук коопсуздугун сактоо фактору катары инновацияга багытталган инвестициялардын ролу чоң. Инновацияларды киргизүү үчүн инвесторлорду тартуу жагымдуу экономикалык, саясий, социалдык, маданий кырдаалды, жагымдуу фискалдык саясатты түзүүнү талап кылат.

КОРУТУНДУ

Республиканын инвестициялык-инновациялык процесстерин өнүктүрүүнү андан ары өркүндөтүү саясаты өзүнө кеңири чөйрөдөгү маселелерди жана көйгөйлөрдү камтыйт. Республикада экономикалык кайра түзүүлөрдүн ушул этабынын башкы кыйынчылыгы өлкөдөгү ички дүн жыйымдардын өсүшүн жогорулатуу мүмкүнчүлүгүнүн чектелгендигинде жана туруктуу экономикалык өсүш үчүн инвестициялык ресурстардын жетишсиздигин жетиштүү деңгээлде компенсациялоого банктык жана ишкердик капиталынын жөндөмсүздүгүндө турат. Тез жана масштабдуу кайра түзүүлөрдү жүргүзүү үчүн өздүк каражаттардын тартыштыгынан улам, республика тышкы капиталды жана алдыңкы технологияларды тартууга өтө муктаж.

Инвестициялоонун ченемдик укуктук негизи чет өлкөлүк инвестордун Кыргыз Республикасындагы ишин жөнгө салуучу документтерди модернизациялоону талап кылгандыгын белгилей кетүү зарыл.

Аларда бекитилген ченемдер мыйзам алдындагы актылар менен начар бекемделип, кээде мындай актыларда туура эмес чечмеленип, башаламандыктарды пайда кылып, укуктук базанын эффективдүүлүгүн төмөндөтүүдө.

Капиталды, анын ичинде чет өлкөлүк капиталды экономиканын реалдуу секторуна масштабдуу багыттоо маселесин чечүү үчүн, банк тутумун чыңдоо менен катар, Кыргыз Республикасында инвестициялардын толук кандуу инфраструктурасын түзүү үчүн башка инструменттерди түзүүгө

киришүү зарыл. Улуттук жана чет элдик массалык байланыш каражаттарында Активдүү үгүттөө компаниясы максатка ылайыктуу. Акыркысы күтүү позициясын алган инвесторлор үчүн жакшы сигнал болот.

Мамлекеттик органдардын ишинин өзгөчөлүгүнө, жаратылыш потенциалына, адам ресурстарына жана Кыргызстандын экономикалык өнүгүүсүнө таянып, инвестициялык-инновациялык ишмердүүлүктө алга жылуунун негизги шарты дал ушул инвестициялык жагымдуу тармактарда жагымдуу инвестициялык климатты түзүүгө тийиш.

Инвестициялардын келиши жана кармалышы үчүн негизги фактор өлкөнүн саясий, укуктук, экономикалык жана социалдык туруктуулугу бойдон калууда. Ушул дүйнөлүк кырдаалды эске алуу менен, акыркысы рыноктун кичине көлөмүнө карабастан Кыргызстанга борбордук азиялык инвестициялык-инновациялык борбор болууга мүмкүнчүлүк берет.

Мындан тышкары, көндүмдөргө жана инфраструктурага жеткиликтүүлүктү жакшыртуу диверсификациялоо аракеттерине чоң жардам берет. Ушуга байланыштуу мамлекеттик-жеке өнөктөштүктү (МЖӨ) илгерилетүү улуттук өнүгүү максаттарына ылайык стратегиялык планда бекемделип, экономикалык жактан негизделген долбоорлордун портфелине алып келүүгө тийиш.

Чет элдик инвестициялар инвестициялык процессте жетишерлик күчтүү катализатордун ролун ойноого тийиш. Ошого карабастан, белгилүү бир жагымдуу өзгөчөлүктөргө ээ болгон жаратылыш ресурстарына бай, жетиштүү квалификациялуу жумушчу күчүнүн болушу, жогорку илимий-техникалык потенциалы менен Кыргыз Республикасы ресурсту үнөмдөө жана баарынан мурда энергияны үнөмдөө стадиясынан өтө элек. Ушуга байланыштуу инвестицияларды жогорку жана эмгекти үнөмдөөчү технологияларды иштеп чыгуу аркылуу ресурстарды үнөмдөө проблемаларын чечүүгө багыттоо боюнча чараларды көрүү зарыл. Ошентип, инвестициялык чөйрөнү жакшыртуу жана инвестиция тартуу үчүн шарттар болуп төмөнкүлөр саналат:

- мыйзамдардын туруктуулугу;
- менчик укугун коргоону күчөтүү;
- административдик тоскоолдуктарды азайтуу;
- салык режимин инвестициялоого жагымдуу;
- инвестицияларды тартуу жана стимулдаштыруу боюнча чаралар;
- рынокко кирүүнү жана андан чыгууну жөнгө салуу (юрдикалык жактарды каттоо жана жоюу);
- эмгек визаларын жана иштөөгө уруксат берүүнүн тартибин жөнгө салуу.

Инвестицияларды башкаруунун негизги милдеттери инвестициялоонун максаттарына жана инвесторлордун кызыкчылыктарына түздөн-түз көз каранды жана алар төмөнкүлөр:

– күтүлгөн кирешелерди алуу жана мүмкүн болгон бардык тобокелдиктерди эске алуу менен максималдуу кирешелүүлүктү камсыз кылуу

– инвестициялык колдоонун ар кандай ыкмаларын кепилденген камсыздоо, анын ичинде келечектүү инвестициялык программаларды түзүү;

– инвестициялык программаларды ишке ашыруу процессин өркүндөтүүгө, ошондой эле тездетүүгө мүмкүндүк берген ыкмаларды издөө;

– өзүнүн инвестициялык ишин жүзөгө ашыруунун натыйжасында инвестордун материалдык-финансылык туруктуулугун камсыз кылуу;

– инвестициялык процесстерге байланыштуу мүмкүн болгон тобокелдиктерди минималдаштыруу;

– капиталдык салымдардын мүмкүн болгон максималдуу ликвиддүүлүгүн камсыз кылуу;

– инвестициялык долбоорлордун аткарылышына туруктуу мониторинг жүргүзүү жана контролдоо;

– финансылык-материалдык тобокелдиктерди диверсификациялоо үчүн инвестициялык портфелди түзүү.

Бардык милдеттер, эреже катары, өз ара байланышта, бул инвестицияларды башкаруу максаттарын синхрондоштурууну, жеке максаттарды алардын маанилүүлүгүнө жана артыкчылыктуулугуна жараша ражирлөөнү талап кылат.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШ-КӨРСӨТМӨЛӨР

Учурдагы мүмкүнчүлүктөрдү жана илимий-инновациялык потенциалды эске алуу менен төмөнкүлөр зарыл:

- ата мекендик атаандаштыкка жөндөмдүү продукциялардын жаңы рынокторуна жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу үчүн интеграциялык процесстердин мүмкүнчүлүктөрүн кеңири пайдалануу жана эл аралык рынокторго андан ары чыгуу үчүн биргелешкен ишканаларды түзүү менен өнөр жай ишканаларын модернизациялоого түрткү берүүгө багытталган инновацияларды колдоонун мамлекеттик программасын иштеп чыгуу;

- ресурстарды үнөмдөөчү, импортту алмаштыруучу, экологиялык жактан коопсуз заманбап технологияларды пайдаланууга өбөлгө түзүүчү институционалдык механизмдерди түзүү. Бул үчүн мамлекеттин колдоосу менен ишкерлерди жана жеке инвесторлорду каржылоо мүмкүнчүлүктөрү бар жеке ири бизнестин катышуусу менен тармактарда чакан жана тез актоочу инновациялык долбоорлорду ишке ашыруу зарыл;

- маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын, технологияларды трансфер борборлорунун мүмкүнчүлүктөрүн пайдалануу менен региондор үчүн интернет-платформаларды кошо алганда, инкубаторлор тармагын, технологияларды жана инновацияларды колдоо борборлорун түзүү аркылуу НИС инфраструктурасын өнүктүрүү;

- жаңы инновациялык компанияларды баштапкы этапта мамлекеттик колдоо тутумун жана технологиялык инвестицияларды ишке ашырууда

аларды өнүктүрүүнүн баштапкы стадияларында компаниялардын тобокелдиктерин камсыздандыруу тутумун түзүү;

- инновациялар жана аларга инвестициялар жаатындагы ченемдик документтерди кайра карап чыгуу аркылуу инновациялык ишти өнүктүрүү үчүн жагымдуу шарттарды камсыз кылуучу ченемдик укуктук базаны түзүү;

- бизнес үчүн инновациялардын статистикасы боюнча ченемдик-методикалык документтерди иштеп чыгуу аркылуу илимий-инновациялык өнүгүүнү көзөмөлдөөнү улантуу жана өркүндөтүү. Эл аралык менен салыштырылуучу илимий-инновациялык өнүгүүнүн индикаторлорун иштеп чыгуу жана туруктуу негизде өнүгүүгө мониторинг жүргүзүү;

- экономиканын ар кайсы тармактарында иштеген аймактык (географиялык) жакын ишканаларды эмес, функционалдык байланышкан структураларды бириктирүү менен функционалдык кластерлерди түзүү сыяктуу жеке-мамлекеттик өнөктөштүктүн жаңы формаларын түзүү. Бул интеграциялоочу функциялардын эң маанилүүсү – инвестициялык функция.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН ТЕМАСЫ БОЮНЧА ЖАРЫЯЛАНГАН ЭМГЕКТЕРДИН ТИЗМЕСИ

1. **Омулов, Э.К.** Потребление продуктов как индикатор уровня жизни населения [Текст] / Э.К. Омулов // Евразийское научное объединение. – 2018. - №9 (43). – 78-86-б. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47930578>
2. **Омулов, Э.К.** Уровень жизни населения Кыргызстана в условиях интеграции в ЕАЭС [Текст] / Э.К. Омулов // Борбордук Азиядагы бухгалтерлердин жана аудиторлордун Ысык-Көл форумунун кабарлары. - 2019. - №3 (26). – 151-158-б. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48113360>
3. **Омулов, Э.К.** Миграция населения Кыргызской Республики: риски и позитивы [Текст] / Э.К. Омулов, Джакыпова М.А.// Борбордук Азиядагы бухгалтерлердин жана аудиторлордун Ысык-Көл форумунун кабарлары. - 2021. - №2(33). - 91-99-б. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47283280>
4. **Омулов, Э.К.** Методологические аспекты формирования инновационного потенциала социально-экономической системы [Текст] / Э.К. Омулов, С.К. Омурова // В сборнике: Устойчивое развитие социально-экономической системы РФ. -2021. – 50-53-б. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47282130>
5. **Омулов, Э.К.** Уровень жизни населения как ориентир модернизации системы финансирования социального страхования [Текст] / Э.К. Омулов // Борбордук Азиядагы бухгалтерлердин жана аудиторлордун Ысык-Көл форумунун кабарлары. - 2021. - №4 (35). – 47-52-б. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48273438>
6. **Омулов, Э.К.** Доходы и расходы населения как индикаторы уровня жизни [Текст] / Э.К. Омулов // Евразийское научное объединение. – 2021. - №12-3 (82). – 242-246-б. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47745017>.
7. **Омулов, Э.К.** Иностранные инвестиции как драйвер развития аграрного сектора экономики [Текст] / Э.К. Омулов, Бобаканова А.К., Ниязалиев

- У.С. // Вопросы устойчивого развития общества. -2021.- № 12. – 236-243-б. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47568867>
8. **Омуров, Э.К.** Экспортный потенциал сельского хозяйства как мейнстрим восстановления экономики [Текст] / Э.К. Омуров, А.А. Саякбаева // Вопросы устойчивого развития общества. -2021. - №12. – 244-252-б. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47568869>
 9. **Омуров, Э.К.** Уровень жизни экономики как цель экономической политики [Текст] / Э.К. Омуров, А.А. Саякбаева // Евразийское научное объединение. – 2021. -№12 (82). – 248-252-б. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47745019>
 10. **Омуров, Э.К.** Факторы, обеспечивающие инвестиционную привлекательность Кыргызской Республики [Текст] / Э.К. Омуров// Илимий эмгектердин жыйнагы. - Анапа, 2021. - 56-63-б. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48012933>
 11. **Омуров, Э.К.** Методологические обоснования уровня жизни как экономической категории [Текст] / Э.К. Омуров // 24 Эл аралык илимий конференциянын жыйнагы. -2021. – 49-56-б.
 12. **Омуров, Э.К.** Инвестирование как предпосылка развития экономики [Текст] / Э.К. Омуров // Актуальные вопросы современной экономики. - 2022. - №1. – 379-385-б. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47897691>
 13. **Омуров, Э.К.** Прямые иностранные инвестиции как катализатор активизации инновационной деятельности предприятий в Кыргызстане [Текст] / Э.К. Омуров // Евразийское научное объединение. – М.: ЕНО. - 2022. -№1 (83). – 245-248-б.
 14. **Омуров, Э.К.** Роль иностранных инвестиций в условиях восстановления экономики в постковидный период [Текст] / Э.К. Омуров // Евразийское научное объединение. - 2022. - №1 (83). – 234-238-б.
 15. **Омуров, Э.К.** Финансирование научных исследований и разработок как необходимость инновационного развития экономики [Текст] / Э.К. Омуров // Актуальные вопросы современной экономики. – 2022. - №1. – 412-419-б. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47897696>

Омуров Эрмек Кайыровичтин 08.00.10 – финансы акча жүгүртүү жана насыя адистиги боюнча экономика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алуу үчүн “Инновацияга инвестиция калктын жашоо деңгээлин жогорулатуунун фактору катары” аттуу темада жазылган диссертациясынын РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: инвестициялар, чет өлкөлүк инвестициялар, чет өлкөлүк инвесторлор, түздөн-түз чет өлкөлүк инвестициялар, портфельдик инвестициялар, гранттар, техникалык жардам, инновациялар, инновациялык процесстер, жашоо деңгээли, жакырчылык, ЕАЭБге мүчө өлкөлөр.

Диссертациялык изилдөөнүн объекти болуп КР инвестициялык жана инновациялык системасы саналат.

Диссертациялык изилдөөнүн предмети болуп калктын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн Кыргызстандын экономикасын инвестициялык-инновациялык өнүктүрүү процессиндеги экономикалык жана финансылык мамилелер саналат.

Изилдөөнүн максаты жана милдеттери. Диссертациялык иштин максаты болуп калктын жашоо деңгээлин жогорулатуунун концептуалдуу негиздерин иштеп чыгуу үчүн Кыргыз Республикасында инвестициялык-инновациялык процесстердин теориялык жана практикалык аспектерин изилдөө болуп саналат.

Изилдөө методдору: абстракттуу-логикалык, салыштырма, түзүмдүк-функциялык методдор, графикалык методдор, корреляциялык-регрессиялык метод, болжолдоо, топтоштуруу ж.б.

Алынган натыйжалар жана алардын жаңылыгы: “инвестициялар”, “инновацияларга инвестиция” түшүнүктөрү такталды; өлкөнүн экономикасынын чындыктарын эске алуу менен, айрым чет өлкөлөрдүн инвестициялык-инновациялык процесстерин талдоо жана КРга позитивдүү тажрыйбаны ыңгайлаштыруу максатында алардын практикасы регламенттелди; КР калкынын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн инвестициялык-инновациялык процесстерге диагностика жүргүзүлдү; калктын жашоо деңгээлинин инвестициялык-инновациялык процесстеринин көрсөткүчтөрүнүн таасирине көп факторлуу корреляциялык-регрессиялык талдоо жүргүзүлдү; КР аймагынын инновациялык жана инвестициялык потенциалын рейтингдик баалоонун негизинде, калктын жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн КР инвестициялык-инновациялык процесстерин модернизациялоонун концептуалдуу негиздери иштелип чыкты; 2030-жылга чейинки мезгилде инвестициялык-инновациялык процесстердин көрсөткүчтөрүнүн жана калктын жашоо деңгээлинин болжолу эсептелди.

Пайдалануу даражасы: изилдөөнүн натыйжалары ЭБУКБАда жана ОшМУда апробацияланган. Изилдөөнүн натыйжалары КРда инвестициялык-инновациялык

процесстерди жөнгө салуу боюнча программаларды иштеп чыгууда КР Экономика жана коммерция министрлигинде, ошондой эле ЖОЖдордо окуу процессинде пайдаланылды.

Колдонуу чөйрөсү: изилдөөлөрдүн натыйжалары КР инвестициялык-инновациялык процесстер менен иштеген министрликтердин, ведомстволордун ишинде пайдаланылышы мүмкүн.

РЕЗЮМЕ

диссертации Омурова Эрмек Кайыровича на тему «Инвестиции в инновации как фактор повышения уровня жизни населения» на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.10 – финансы денежное обращение и кредит

Ключевые слова: инвестиции, иностранные инвестиции, иностранные инвесторы, прямые иностранные инвестиции, портфельные инвестиции, гранты, техническая помощь, инновации, инновационные процессы, уровень жизни, бедность, государства-члены ЕАЭС.

Объектом диссертационного исследования инвестиционно-инновационная система Кыргызской Республики.

Предметом диссертационного исследования являются экономические и финансовые отношения в процессе инвестиционно-инновационного развития экономики Кыргызстана для повышения уровня жизни населения.

Цель и задачи исследования. Целью диссертационной работы является исследование теоретических и практических аспектов инвестиционно-инновационного процесса в Кыргызской Республике для разработки концептуальных основ повышения уровня жизни населения.

Методы исследования: абстрактно-логический, сравнительный, структурно-функциональный подходы, графические методы, корреляционно-регрессионный метод, прогнозирование, группировки и др.

Полученные результаты и их новизна: уточнены дефиниции «Инвестиции», «Инвестиции в инновации»; проведен сравнительный анализ инвестиционно-инновационных процессов отдельных зарубежных стран и практики их регламентации в целях адаптации их позитивного опыта в КР с учетом реалий экономики страны; проведена диагностика инвестиционно-инновационных процессов для повышения уровня жизни населения КР; проведен многофакторный корреляционно-регрессионный анализ влияния показателей инвестиционно-инновационных процессов на уровень жизни населения; на основе рейтинговой оценки инновационного и инвестиционного потенциала территорий КР разработаны концептуальные основы модернизации инвестиционно-инновационных процессов КР для повышения уровня жизни населения; рассчитан прогноз показателей инвестиционно-инновационных процессов и уровня жизни населения на период до 2030 года.

Степень использования: Результаты исследования апробированы в МАУПФиБ и ОшГУ. Результаты исследования использованы в Министерстве экономики и коммерции КР при разработке программ по регулированию

инвестиционно-инновационных процессов в КР, а также в учебном процессе вузов КР.

Область применения: результаты исследования могут использоваться в работе министерств, ведомств, занимающихся вопросами инвестиционно-инновационных процессов в КР.

SUMMARY

dissertation of Omurov Ermek Kairovich on the topic "Investment in innovation as a factor in improving the standard of living of the population" for the degree of candidate of economic sciences in the specialty 08.00.10 – finance money circulation and credit

Key words: investment, foreign investment, foreign investors, foreign direct investment, portfolio investment, grants, technical assistance, innovation, innovation processes, standard of living, poverty, EAEU member states.

The object of the dissertation research is the investment and innovation system of the Kyrgyz Republic

The subject of the dissertation research is economic and financial relations in the process of investment and innovation development of the Kyrgyz economy to improve the living standards of the population.

Purpose and objectives of the study. The purpose of the dissertation is to study the theoretical and practical aspects of the investment and innovation process in the KR in order to develop the conceptual foundations for improving the living standards of the population.

Research methods: abstract-logical, comparative, structural-functional approaches, graphical methods, correlation-regression method, statistical forecasting methods, grouping methods and methods of economic-statistical analysis, multivariate correlation-regression analysis.

The results obtained and their novelty: clarified the definitions of "investment", "investment in innovation"; a comparative analysis of the investment and innovation processes of individual foreign countries was carried out and the practice of their regulation was studied in order to adapt their positive experience in the KR, taking into account the socio-economic development of the country; carried out diagnostics of investment and innovation processes to improve the living standards of the population of the KR; a multifactorial correlation-regression analysis of the impact of indicators of investment and innovation processes on the standard of living of the population was carried out; based on the rating assessment of the innovative and investment potential of the territories of KR, the conceptual framework for the modernization of investment and innovation processes in the KR was developed to improve the living standards of the population; he forecast of indicators of investment and innovation processes and the standard of living of the population for the period up to 2030 was calculated.

Degree of use: he results of the study were tested in MAUPFIB and Osh State University. The results of the study were used in the Ministry of Economy and Commerce in the development of programs to regulate investment and innovation processes in the KR, as well as in the educational process of universities in the KR.

Scope: the results of the study can be used in the work of ministries, departments involved in the regulation of investment and innovation processes in the KR and can also be used in universities of the KR.